

Diskusija poslanika iz Srbije i sa Kosova oko rešenja

Uvod

Savet za inkluzivno upravljanje (CIG) organizovao je 2. decembra 2018. godine okrugli sto u Tirani, u Albaniji, za poslanike sa Kosova i iz Srbije, kako bi razgovarali o tome kako poslanici mogu da promovišu normalizaciju odnosa. Kao posebna grana vlasti, skupštine se prvenstveno bave domaćim zakonodavstvom i nadzorom rada vlade, ali u postkonfliktnim kontekstima mogu igrati značajnu ulogu u izgradnji mira i procesu pomirenja.

Ovo je bio sedmi okrugli sto u nizu tokom poslednje dve godine i deo je većeg projekta CIG-a posvećenog odnosima između Kosova i Srbije. Okrugli sto je podržan i sproveden u saradnji sa Saveznim ministarstvom spoljnih poslova Švajcarske i Balkanskim fondom za demokratiju Nemačkog Maršalovog fonda Sjedinjenih Država.

Iako vlade i predsednici u Beogradu i Prištini ostaju glavni akteri u dijalogu, oni nisu jedini akteri. Iako jedino oni imaju ovlašćenje da pregovaraju o sporazumima, kao što je bio slučaj sa dijalogom u Briselu, skupštine su neophodne za podršku pregovorima, kao i za kasniju ratifikaciju eventualnih sporazuma. Briselski sporazum iz 2013. godine zahtevao je ratifikaciju od strane Skupštine Kosova. Konačni mirovni sporazum između Beograda i Prištine svakako bi trebao biti ratifikovan od strane skupština. U Srbiji bi takođe trebalo da bude stavljen na referendum, i u tom slučaju je uloga skupština od suštinskog značaja.

Skupštinski nadzor dijaloga u Srbiji i na Kosovu često je okarakterisan kao „dekorativni.“ Skupštine nisu bile uključene u taj proces, uglavnom zato što ustavne odredbe dopuštaju da se isključivo izvršna vlast i predsednici bave ovim pitanjem. Kao rezultat toga, kako su naveli mnogi od učesnika, dijalog nije adekvatno podvrgnut demokratskoj kontroli. Učesnici su se složili da proces zahteva izvesnu tajnost, ali su naveli da to ne znači da ne treba da postoji mehanizam odgovornosti. Stoga su zaključili da bi upravo skupštine mogle da predstavljaju takav mehanizam.

Izveštaj se zasniva na diskusijama za okruglim stolom održanim pod Chatham House pravilom. Pokušali smo da budemo tačni i izbalansirani u rezimiranju diskusija i molimo za razumevanje one učesnike čija izlaganja možda nisu u potpunosti obuhvaćena u ovom kratkom izveštaju.

Novi proces, stari akteri

Briselski dijalog su kritikovali skoro svi, uključujući i najvažnije učesnike u njemu, predsednike Hašima Tačija i Aleksandra Vučića, zbog toga što nisu rešena pitanja koja su, barem zvanično, trebala biti rešena. Međutim, neki su upitali da li bi situacija bila bolja da se dijalog uopšte nije dogodio. Odgovor je bio „najverovatnije ne.“ Mnogi od učesnika su predložili da umesto da

„prave procepe“ u Briselskom procesu, strane treba da iz njega izađu, te da i osmisle novi i bolji proces koji bi rešio spor o statusu kroz sveobuhvatni sporazum. Međutim, mnogi su izrazili sumnju da bi novi proces sa istim akterima mogao dati bolje rezultate.

Kao odgovor na „kazneno“ povećanje carina od 100% koje je Priština uvela na uvoz iz Srbije, Beograd je najavio bojkot Briselskog procesa. Ova mera ima snažnu podršku javnosti na Kosovu, uglavnom zato što se očekuje da će ugroziti srpsku privredu. Srbija je godišnje izvozila oko 300 miliona evra robe na Kosovo, što je oko 2% od ukupnih 16 milijardi evra njenog godišnjeg izvoza. Priština je posvećena da nastavi sa primenom carina dok „Beograd ne prizna Kosovo,“ što je, kako su naveli mnogi od učesnika iz Srbije, politika koja malo izgleda za uspeh u kratkom roku. Međunarodna zajednica do sad nije bila u stanju da pronađe izlaz iz ove blokade.

Iako su mnogi izrazili očekivanje da će međunarodna zajednica igrati glavnu ulogu u osmišljavanju i upravljanju novim procesom, neki od učesnika su rekli da bi Priština i Beograd trebali da budu proaktivniji u pružanju doprinosa i uključivanju u proces kroz koji bi se zaključio mirovni sporazum. Populizam i želja lidera da ostanu relevantni na domaćoj i međunarodnoj sceni su, po svoj prilici, među glavnim preprekama za pokretanje procesa napred. Mnogi su rekli da je kampanja Beograda za poništavanja priznanja vođena populizmom, a ne istinskom željom da se unapredi interes Srbije. „Da li je Surinam povukao priznanje Kosova ili ne, suštinski nema uticaja na nacionalne interese Srbije.“ Učesnici sa Kosova su insistirali da nema smisla nastaviti dijalog, ako Srbija nastavi da radi protiv Kosova. Neki su rekli da potez uvođenja carina ima i populističke elemente, jer ne pomaže Kosovu mnogo. „Iste kompanije sada uvoze iz drugih zemalja. Ako Priština želi da podrži domaću proizvodnju, trebala bi da razbije monopole i pomogne proizvodnim kapacitetima malih i srednjih preduzeća.“

Priština i Beograd mogu sarađivati čak i bez međusobnog poverenja: zajednički interes treba da pokreće njihovu saradnju. „Donald Trump i kineski lideri ne veruju jedni drugima, ali i dalje pregovaraju o trgovinskim poslovima jer je to u njihovom zajedničkom interesu.“ Neki su rekli da bi Srbija mogla da prekine svoju kampanju za podrivanje Kosova i interno i na međunarodnom planu, dok bi Kosovo u zamenu moglo da ukine carine. Time bi se stvorilo poverenje za početak priprema za novu fazu pregovora.

Nekoliko učesnika je istaklo da „stari“ akteri nemaju legitimitet za pregovore. „Predsednik Tači nema mandat i legitimitet da pregovara sa Srbijom.“ Učesnik je rekao da Kosovo takođe ima slabu vladu koja ne predstavlja više od 40 odsto biračkog tela. Drugi učesnik je naveo da, iako slaba vlada i predsednik Kosova mogu da postignu dogovor, oni ne bi mogli da ga sprovedu, čak ga ne bi uspeali da ga ratifikuju u skupštini gde je potrebno da ga podrži dve trećine poslanika.

Predsednik Vučić i njegova vlada imaju dovoljnu snagu da sporazum prođe kroz institucije, ali imaju druge probleme. Mnogi od učesnika su istakli da predsednik Vučić ni pod kojim okolnostima ne bi mogao priznati nezavisnost Kosova, uglavnom zbog javnog protivljenja takvom potezu. Govornik je rekao da „Vučić može priznati Kosovo samo ako uspe da dobije deo kosovske teritorije, ali i da to nije sigurno.“

Neki od učesnika su kritikovali su međunarodnu zajednicu zbog pokušaja da postignu sporazume sa „pogrešnim ljudima.“ „EU poziva na jačanje vladavine prava dok podržava i osnažuje upravo one koji su odgovorni za njeno podrivanje.“

Neformalne skupštinske inicijative

U popodnevnoj sesiji, učesnici su se podelili u manje radne grupe kako bi razgovarali o mogućim aktivnostima. Kao institucije koje donose zakone, skupštine imaju ograničene mogućnosti u promociji izgradnje mira i procesu pomirenja, ali je njihov doprinos pregovaračkom procesu ipak presudan. Skupštine takođe mogu uticati na agende koje sprovode izvršne vlasti kroz objavljivanje izveštaja i putem drugih mehanizama. Angažovanje poslanika u procesu ne bi oslabilo izvršne vlasti, već bi ih ojačalo. Skupštine mogu objavljivati izveštaje sa predlozima kako rešiti različita pitanja, od energetike do trgovine i obrazovanja. Sledi zajednička lista aktivnosti koje su predložile radne grupe.

1. Uspostavljanje skupštinskih odbora u Srbiji i na Kosovu kako bi se razmotrio i evaluirao proces dijaloga. Izveštaji ovih odbora bi artikulisali pozitivne i negativne rezultate, naučene lekcije i potencijalne propuštene prilike. Izveštaji bi trebali biti javni.
2. Sprovođenje zajedničkih političkih inicijativa oko pitanja nestalih osoba i stvaranje posebnih komisija koji bi se njime bavili u obe skupštine.
3. Usredsređivanje pažnje skupština na konkretna i relevantna pitanja, koja nisu statusno osetljiva, kao što su nestala lica i obrazovanje, uključujući i dostupnost udžbenika i druga tehnička pitanja za manjinske grupe. Poslanici bi mogli da započnu zajedničke aktivnosti kako bi ohrabрили svoje rukovodioce da pojačaju svoje napore sa ciljem otkrivanja sudbina nestalih osoba i rasvetljavanja ratnih zločina.
4. Identifikacija zajedničkih aktivnosti u daljoj liberalizaciji slobode kretanja ljudi, uklanjanju postojećih međusobnih trgovinskih prepreka i promovisanju veće ekonomske saradnje, kao i u nastojanju da se u potpunosti implementira sporazum o integrisanom upravljanju granicama/administrativnom linijom.
5. Promovisanje pomirenja kroz aktivnosti kao što su zajedničke posete multietničkim oblastima na Kosovu i u Srbiji.
6. Skupštine treba da traže redovne brifinge od pregovaračkih timova. Pregovarači treba da obaveste poslanike o dinamici diskusija, glavnim temama i, što je najvažnije, da uključe doprinose poslanika u proces. Drugim rečima, pregovarački timovi ne bi trebali samo da informišu, već i da konsultuju skupštine.
7. Poslanici treba da nastave svoje neformalne razgovore čak i kada napetost između Beograda i Prištine eskalira.
8. Organizacija fudbalske utakmice između članova dve skupštine.

Uprkos ograničenjima sa kojima se suočavaju skupštine Srbije i Kosova, ove institucije imaju potencijal da osnaže napore u izgradnji mira. Skupštine bi trebalo da postanu forumi koji koriste dijalog u cilju pretvaranja konflikata u rešenja koja su od koristi javnosti, zaključili su poslanici.

Učesnici

Liburn Aliu, poslanik u Skupštini Kosova, Pokret Samoopredeljenje
Balša Božović, poslanik u Skupštini Srbije, Demokratska stranka
Aida Derguti, poslanica u Skupštini Kosova, Socijaldemokratska partija
Vladimir Đukanović, poslanik u Skupštini Srbije, Srpska napredna stranka
Shpetim Gashi, potpredsednik, Savet za inkluzivno upravljanje
Alex Roinishvili Grigorev, predsednik, Savet za inkluzivno upravljanje
Philippe Guex, ambasador Švajcarske u Srbiji
Enver Hoti, poslanik u Skupštini Kosova, NISMA
Aleksandra Jerkov, poslanica u Skupštini Srbije, Demokratska stranka
Blerim Kuci, poslanik u Skupštini Kosova, Alijansa za budućnost Kosova
Nada Lazić, poslanica u Skupštini Srbije, Liga socijaldemokrata Vojvodine
Igor Novaković, predstavnik u Srbiji, Savet za inkluzivno upravljanje
Korab Sejdiu, poslanik u Skupštini Kosova, Socijaldemokratska partija
Anita Schluechter Roth, zamenica šefa misije, Ambasada Švajcarske na Kosovu
Dragan Šormaz, poslanik u Skupštini Srbije, Srpska napredna stranka
Xhelal Sveçla, poslanik u Skupštini Kosova, Pokret Samoopredeljenje
Armend Zemaj, poslanik u Skupštini Kosova, Demokratski savez Kosova